

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	1
INLEIDING	3
DEEL I: BEKENDHEID BAMA ONDER EERSTEJAARSSTUDENTEN	
.....	4
HOOFDSTUK 1: INLEIDING, OPZET EN AANDACHTSPUNTEN	6
1.1 INLEIDING	6
1.2 OPZET ONDERZOEK.....	6
1.3 AANDACHTSPUNTEN	6
HOOFDSTUK 2: RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK	8
HOOFDSTUK 3: CONCLUSIES	12
HOOFDSTUK 4: AANBEVELINGEN	12
DEEL II: INVOERING BAMA AAN INSTELLINGEN	13
HOOFDSTUK 5: INLEIDING, OPZET EN AANDACHTSPUNTEN	14
5.1 INLEIDING	14
5.2 OPZET ONDERZOEK.....	14
5.3 AANDACHTSPUNTEN	15
HOOFDSTUK 6: RESULTATEN HBO	16
6.1 OVERGANGSREGELINGEN.....	16
6.2 IN- EN DOORSTROOM.....	16
6.3 CURRICULUM	17
6.4 VOORLICHTING.....	17
6.5 CONCLUSIES HBO	18
HOOFDSTUK 7: RESULTATEN WO	18
7.1 OVERGANGSREGELINGEN.....	18
7.2 IN- EN DOORSTROOM.....	19
7.3 CURRICULUM	20
7.4 VOORLICHTING.....	21
7.5 CONCLUSIE WO.....	21
HOOFDSTUK 8: CONCLUSIES	22
HOOFDSTUK 9: AANBEVELINGEN	23
DEEL III: CONCLUSIE EN OPDRACHTEN	25
HOOFDSTUK 10: CONCLUSIE	26
HOOFDSTUK 11: OPDRACHTEN	26
DEEL IV: BIJLAGEN	29
BIJLAGE A: VRAGEN AAN EERSTEJAARSSTUDENTEN	29
BIJLAGE B: VRAGEN AAN HBO-INSTELLINGEN	30
BIJLAGE C: VRAGEN AAN WO-INSTELLINGEN	32

Inleiding

Het wetsvoorstel Bachelor/Master is in mei 2002 aangenomen in de Eerste Kamer. Nog geen drie maanden later gaat de uitvoering van deze wet van start. De eerstejaars studenten worden geen doctorandus of ingenieur meer, maar Bachelor of Master. De Bolognaverklaring van juni 1999 is door de onderwijsministers ondertekend om het Europese onderwijssysteem op één lijn te brengen. Het Bachelor/Master systeem zal zorgen voor meer flexibiliteit en zal de internationale uitwisseling van studenten vergemakkelijken.

Voor studenten zal er dus heel wat veranderen.

De HBO opleiding duurt nog steeds 4 jaar. Hierna krijg je een Bachelordiploma, waarmee je in kan stromen in een HBO Master of met de nodige instroomeisen een Master aan het WO kan gaan volgen. Op deze manier is de HBO titel internationaal makkelijker herkenbaar.

De WO opleiding is gesplitst in twee delen. Het eerste deel duurt 3 jaar. Na afronding hiervan krijgt men het Bachelor of science of Bachelors of arts diploma. Na deze Bachelor kan men kiezen voor een specialisatie van 1 of 2 jaar, waarna men de titel Master of science of Master of arts ontvangt.

Studenten kunnen zo makkelijker een deel van hun studie in het buitenland volgen of een deel aan een andere universiteit.

Bachelor/Master is zodoende duidelijk niet bedoeld als een enkele naamsverandering. Over vele onderwerpen dient door de instellingen goed nagedacht te worden. Nu de uitwerking overgelaten is aan de instellingen, zijn zij ervoor verantwoordelijk dat er inderdaad een flexibel onderwijssysteem ontstaat. Het ISO meent dat het zeer belangrijk is voor zowel de student, instellingen als bedrijfsleven dat er volledige duidelijkheid en helderheid bestaat over de implementatie van het Bachelor/Master systeem. Dit geldt met name nu de instellingen al over zijn gegaan tot de start van dit nieuwe onderwijssysteem.

Omdat de veranderingen voor studenten groot zijn, meent het ISO bovendien dat voorlichting over het Bachelor/Master systeem erg belangrijk is. Een student dient voordat hij aan een studie begint te weten wat het onderwijsstelsel voor hem inhoudt en te weten wat hem te wachten staat.

In de Studentenkamer van 13 juni 2002 bleek dat er nog een aantal zaken met betrekking tot de invoering van Bachelor/Master onvoldoende geregeld was. Met name leefde het beeld dat de instellingen overhaast overgingen tot de implementatie van het systeem en dat de eerstejaarsstudenten onvoldoende waren voorgelicht over de betekenis van Bachelor/Master. Het ISO heeft toen gepleit voor uitstel van de invoering van Bachelor/Master met een jaar. Een motie met deze strekking, door het ISO ingediend, werd niet ondersteund door minister Hermans.

Het ISO is in de voordagen van de werkelijke start van het nieuwe stelsel benieuwd naar de stand van zaken bij de instellingen, die de eerste week van september beginnen met de invoering van het nieuwe onderwijssysteem. Tevens is het ISO benieuwd naar de kennis van eerstejaars studenten over het Bachelor/Master systeem.

Het ISO tracht door zowel navraag te doen bij de studenten zelf, als door onderzoek te verrichten bij de hogescholen en universiteiten een compleet beeld te krijgen van de implementatie van Bachelor/Master zoals die er nu op de voordagen van de invoering van het systeem tot uiting is gekomen.

Achtereenvolgens worden beide onderzoeken beschreven om uiteindelijk tot een algehele conclusie te komen over de stand van zaken.

DEEL I: BEKENDHEID BAMA ONDER EERSTEJAARSSTUDENTEN

Hoofdstuk 1: Inleiding, opzet en aandachtspunten

1.1 Inleiding

Van een student wordt door de instelling en de overheid grote verantwoordelijkheid geëist in het doorlopen van een studie aan de hogeschool of universiteit. Het ISO vindt dat op het moment er eisen aan de student worden gesteld, de student ook moet weten waar hij aan toe is. Zodoende vindt het ISO het erg belangrijk dat de student, die dit jaar te maken zal krijgen met het Bachelor/Master systeem, ook voorgelicht is over de betekenis en de gevolgen van dit systeem. Alleen als aan deze randvoorwaarde is voldaan, kan men de student voldoende voorbereid op zijn studie achten.

1.2 Opzet onderzoek

Om informatie te krijgen over de kennis van eerstejaars studenten over het Bachelor/Master systeem heeft het ISO een steekproef verricht. Het ISO heeft 466 studenten tijdens de introductieweken in augustus 2002 ondervraagd. Hiervoor heeft het ISO gekozen voor Delft, Tilburg en Utrecht. Het aantal ondervraagde studenten aan het HBO ligt lager dan het aantal studenten aan het WO, omdat in Delft de introductieweek slechts bedoeld was voor studenten aan het WO.

In Bijlage A is het enquêteformulier opgenomen.

1.3 Aandachtspunten

Bachelor/Master was voor de Bolognaverklaring een onbesproken onderwerp in Nederland. Nu net voor de start van dit onderwijsstelsel dient dit onderwerp bekend te zijn bij de student. Zo zijn de algemene bekendheid met het begrip, de redenen van invoering en de betekenis van Bachelor/Master onderwerpen waar iedere student het nodige van moet weten. Hierbij speelt de wijze van voorlichting een grote rol.

Bekendheid met het begrip

Voor veel mensen is het begrip Bachelor/Master een nieuw woord in hun vocabulaire. Het is belangrijk dat studenten op de een of andere manier toch vertrouwd raken met dit begrip.

Reden van invoering

De belangrijkste redenen waarom Bachelor/Master ook in Nederland wordt ingevoerd zijn de internationale transparantie en mobiliteit. Het kan op deze manier voor studenten gemakkelijker worden om in het buitenland te gaan studeren of werken. De titel is herkenbaar. Om deze reden ook werkelijk tot uitdrukking te laten komen is het belangrijk dat studenten van deze reden op de hoogte zijn.

Gevolgen van Bachelor/Master

Bachelor/Master heeft gevolgen voor de student. De oude titel verdwijnt. Bachelor en Master worden de gangbare titels. Ook de structuur van de studie verandert. De HBO studie duurt vier jaar, waarna men een Bachelor titel krijgt. Hierna kan men instromen in een HBO Master of WO Master. De WO studie is opgesplitst in Bachelor en Master.

Het is belangrijk voor studenten om te weten welke flexibele mogelijkheden voor hen in het studieprogramma gecreëerd worden.

Wijze van voorlichting

Naast de informatievoorziening over Bachelor/Master die kranten en journaal verschaffen, is het belangrijk dat de hogeschool of universiteit de student voorlicht over de concrete betekenis van het nieuwe onderwijssysteem voor de student. Er zijn verschillende informatiekanalen die gebruikt kunnen worden, zoals een website, voorlichtingsfolder, voorlichtingsdag en overige schriftelijke en mondelinge communicatie.

Hoofdstuk 2: Resultaten van het onderzoek

Tabel 1: Aantal ondervraagden

Studenten HBO	104 studenten
Studenten WO	362 studenten

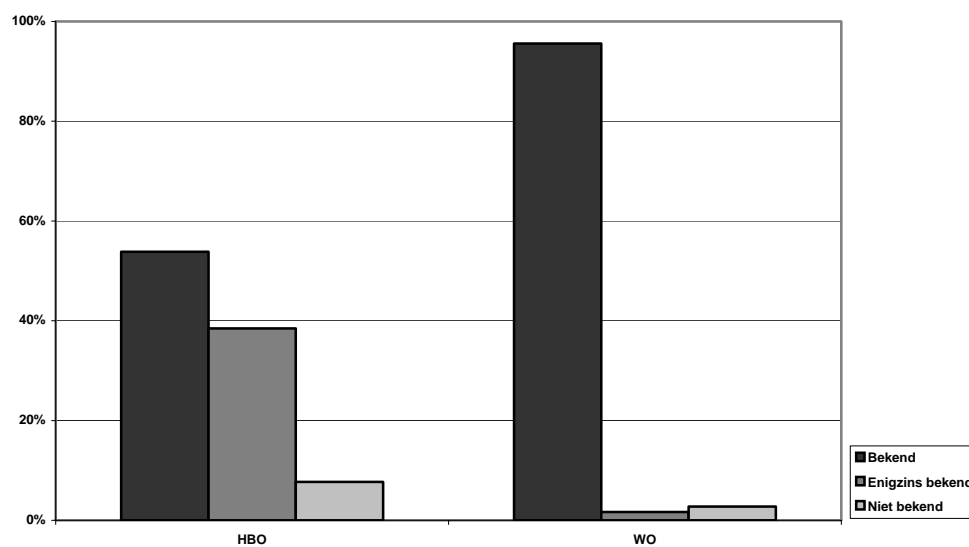
Tabel 2: Ben je bekend met het begrip 'Bachelor/Master'?

Absoluut

	Bekend	Enigszins bekend	Niet bekend
HBO	56	40	8
WO	346	6	10
Totaal	402	46	18

Procentueel

	Bekend	Enigszins bekend	Niet bekend
HBO	54%	38%	8%
WO	95%	2%	3%
Totaal	86%	10%	4%

Grafiek 1: Ben je bekend met het begrip 'Bachelor/Master'?

Tabel 3: Wat is volgens jou de reden van de invoering van Bachelor/Master?

Absoluut

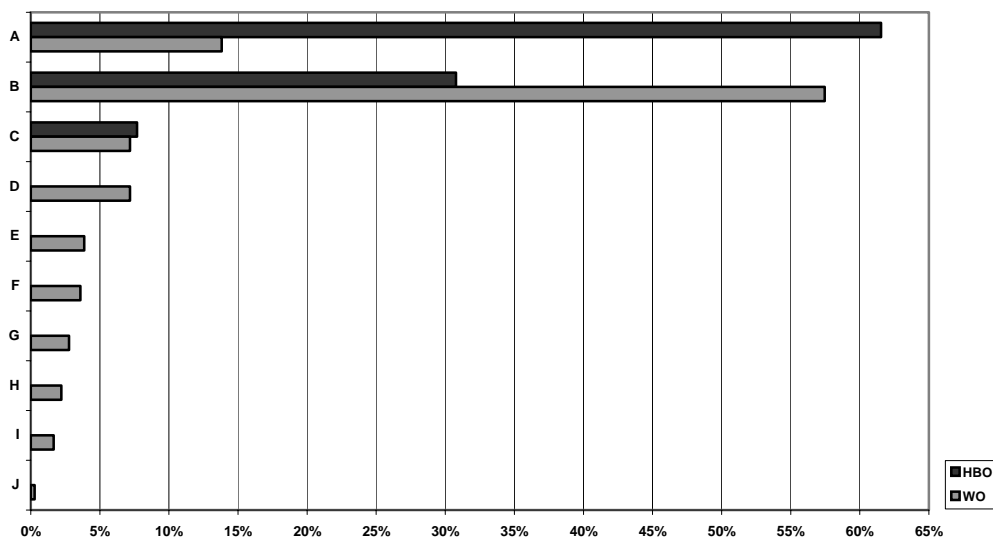
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
HBO	64	32	8	0	0	0	0	0	0	0
WO	50	208	26	26	14	13	10	8	6	1
Totaal	114	240	34	26	14	13	10	8	6	1

Procentueel

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
HBO	62%	31%	8%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
WO	14%	57%	7%	7%	4%	4%	3%	2%	2%	0%
Totaal	24%	52%	7%	6%	3%	3%	2%	2%	1%	0%

Legenda

- A Weet niet
- B Vergelijking met Europa
- C Naar het buitenland gaan
- D Makkelijker in Amerika studeren
- E Studie in tweeën splitsen
- F Meer keuzevrijheid
- G Overgang naar andere studie verbeteren
- H Verbeteren Onderwijssysteem
- I Doorstroom HBO verbeteren
- J Bezuiniging overheid

Grafiek 2: Wat is volgens jou de reden van de invoering van Bachelor/Master?

Tabel 4: Wat zijn volgens jou de gevolgen van Bachelor/Master?

Absoluut

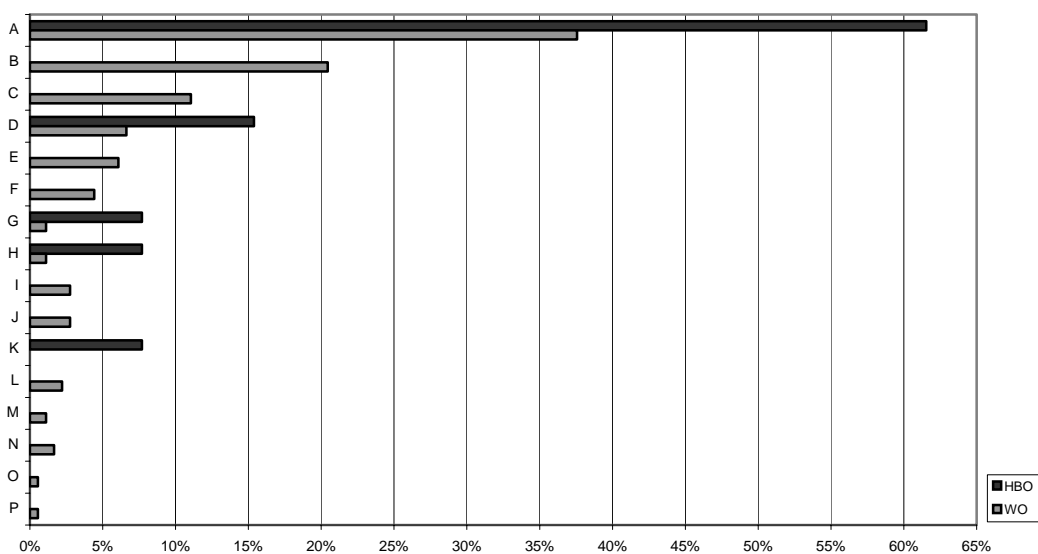
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
HBO	64	0	0	16	0	0	8	8	0	0	8	0	0	0	0	0
WO	136	74	40	24	22	16	4	4	10	10	0	8	4	6	2	2
Totaal	200	74	40	40	22	16	12	12	10	10	8	8	4	6	2	2

Procentueel

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
HBO	62%	0%	0%	15%	0%	0%	8%	8%	0%	0%	8%	0%	0%	0%	0%	0%
WO	38%	20%	11%	7%	6%	4%	1%	1%	3%	3%	0%	2%	1%	2%	1%	1%
Totaal	43%	16%	9%	9%	5%	3%	3%	3%	2%	2%	2%	2%	1%	1%	0%	0%

Legenda

- A Onbekend
- B Studie in twee delen
- C Eerst breed, dan specialisatie
- D Niets
- E Na Bachelor gaan werken
- F Master in het buitenland
- G Meer specialisatie
- H Na studie betere baan krijgen
- I Andere titels
- J Studie in het Engels
- K Na HBO-Ba naar een WO-Ma
- L Meer keuzevrijheid
- M Doorstroom naar andere universiteit
- N Kortere studie (3 jaar)
- O Internationaal erkende titel
- P Vergelijking met HBO

Grafiek 3: Wat zijn volgens jou de gevolgen van Bachelor/Master?

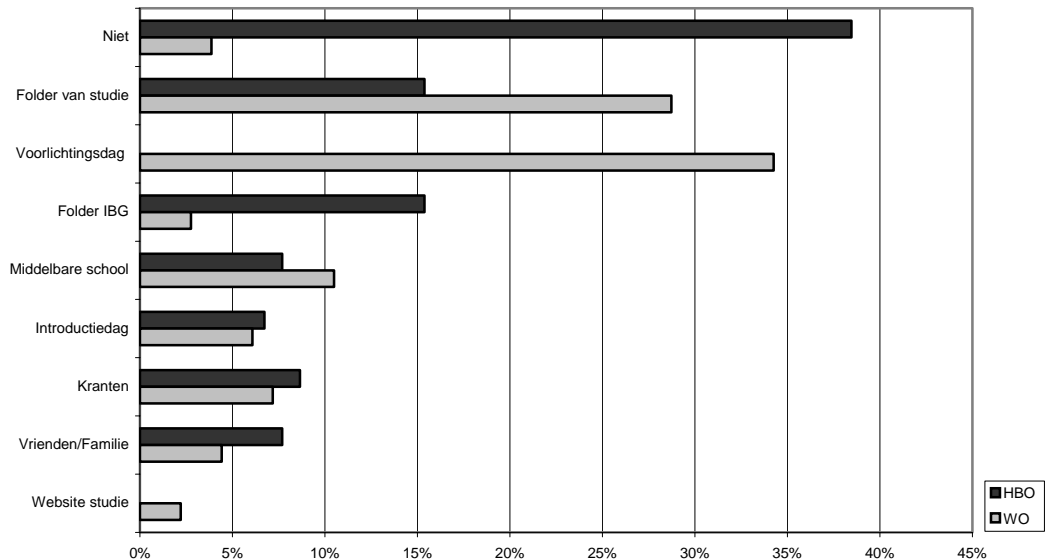
Tabel 5: Hoe ben je voorgelicht over Bachelor/Master?

Absoluut

	Niet	Folder van studie	Voorlichtingsdag studie	Folder IBG	Middelbare school	Introductie dagen	Kranten	Vrienden / Familie	Website studie
HBO	40	16	0	16	8	7	9	8	0
WO	14	104	124	10	38	22	26	16	8
Totaal	54	120	124	26	46	29	35	24	8

Procentueel

	Niet	Folder van studie	Voorlichtingsdag studie	Folder IBG	Middelbare school	Introductie dag	Kranten	Vrienden / Familie	Website studie
HBO	38%	15%	0%	15%	8%	7%	9%	8%	0%
WO	4%	29%	34%	3%	10%	6%	7%	4%	2%
Totaal	12%	26%	27%	6%	10%	6%	8%	5%	2%

Grafiek 4: Hoe ben je voorgelicht over Bachelor/Master?

Hoofdstuk 3: Conclusies

Het merendeel van de studenten is op de hoogte van het bestaan van Bachelor/Master. Hier bestaat echter nog een groot verschil tussen studenten aan het HBO en WO. Bijna alle studenten aan het WO zijn bekend met Bachelor/Master, namelijk 95%. Van de studenten aan het HBO weet slechts een krappe meerderheid voldoende van het bestaan van Bachelor/Master, namelijk 54%.

De reden waarom Bachelor/Master is ingevoerd, de internationale herkenbaarheid en vergelijkbaarheid, weet een kleiner gedeelte van de ondervraagden. Slechts 31% aan het HBO en 57% aan het WO gaven een van deze antwoorden.

Over de gevolgen van Bachelor/Master tasten nog veel studenten in het duister. 62% van de studenten aan het HBO en 38% van de studenten aan het WO gaven hierop geen antwoord.

Ook gaf een groot gedeelte een vreemd of vaag antwoord. Zo antwoordde 8% aan het HBO dat Bachelor/Master zou betekenen dat ze een betere baan zouden krijgen. Aan het WO werden antwoorden genoemd als “mijn studie duurt nu nog maar 3 jaar” of “Na de eerste drie jaar krijg je een HBO diploma.” Een student had het idee dat Bachelor/Master een bezuinigingsmaatregel van de overheid is. Tevens gaf 6% van de studenten aan het WO nu al aan dat Bachelor/Master voor hen betekent dat ze zullen gaan werken na de Bachelor.

Van de studenten aan het HBO is een groot gedeelte niet ingelicht over Bachelor/Master. Maar liefst 38% heeft hier geen informatie over gekregen. Van de studenten aan het WO is het grootste gedeelte wel ingelicht, voornamelijk door voorlichtingsdagen en voorlichtingsboekjes van de studie, namelijk 63%. De komst naar een voorlichtingsdag is dus erg belangrijk voor het al dan niet beheersen van kennis over Bachelor/Master. Hier ligt ook verantwoordelijkheid voor de student.

Opvallend is dat websites een zeer beperkte rol hebben gespeeld in de informatievoorziening over Bachelor/Master. Aan het HBO gaf geen enkele student aan via dit medium geïnformeerd te zijn. Aan het WO was dit slechts 2%.

Hoofdstuk 4: Aanbevelingen

- De voorlichting aan studenten aan het HBO dient te verbeteren.
- Met betrekking tot voorlichting kan een website een belangrijke rol spelen. Momenteel zijn er echter zeer weinig studenten die informatie over Bachelor/Master van de website van de instelling hebben gehaald. De website dient aantrekkelijk en gemakkelijk hanteerbaar vormgegeven te worden.
- De voorlichting via de voorlichtingsdagen blijkt belangrijk voor eerstejaarsstudenten. Voorlichtingsdagen worden echter door lang niet alle scholieren bezocht. Veel studenten hebben hier geen behoefte aan. Het ISO vindt het goed dat de voorlichtingsdagen de student inhoudelijk goed informeren, maar deze voorlichtingsdagen mogen nooit geheel in de plaats komen van overige voorlichting.

DEEL II: INVOERING BAMA AAN INSTELLINGEN

Hoofdstuk 5: Inleiding, opzet en aandachtspunten

5.1 Inleiding

Veel universiteiten en hogescholen pretenderen al helemaal BAMA klaar te zijn. Echter, navraag in studentenkring leidt tot andere conclusies. Veel studenten zijn bijvoorbeeld niet ingelicht of het met hun situatie verstandig is over te stappen naar Bachelor/Master. Eerstejaars studenten weten wel dat er iets veranderd is met de situatie zoals die vroeger was, maar wat er nu precies anders is, is voor hen een vraag.

Studenten moeten BAMA zien als een gehele opleiding, maar het eind van hun opleiding, de Master is nog niet bekend. Ook zijn er studenten die momenteel al een "Bachelor" (vooral bij technische opleidingen) doorlopen, maar die zich afvragen welke Masters er nu precies voor hen openstaan.

En dan hebben we het nog niet eens gehad over HBO'ers die willen instromen in een WO Master. En over de huidige verkorte HBO opleiding, wat gaat hier mee gebeuren?

Al met al schetst dit een beeld van grote onduidelijkheid. De instellingen geven echter niet aan dat er problemen met betrekking tot de invoering zouden zijn. Deze schijnbare tegenstelling geeft het ISO aanleiding te onderzoeken in hoeverre er helderheid over de uitvoering bestaat.

5.2 Opzet onderzoek

Het ISO tracht door middel van een onderzoek te achterhalen wat verschillende universiteiten en hogescholen nu een paar weken voor de start van Bachelor/Master precies geregeld hebben met betrekking tot de invoering van BAMA. Het ISO probeert de knelpunten helder te hebben, zodat het ministerie en de instellingen er aan kunnen gaan werken ook deze zaken tot in de puntjes te regelen.

Het ISO heeft een steekproef verricht door navraag te doen bij drie HBO opleidingen en drie WO opleidingen. Van de HBO opleidingen heeft het ISO een keuze gemaakt voor PABO, Informatica en Management Economie en Recht (MER). Voor PABO zijn de HAN, HS Alkmaar, Hogeschool Zuyd en Ichtus benaderd. Voor Informatica hebben de Haagse Hogeschool en de Hanze Hogeschool ons te woord gestaan. Voor MER hebben we contact gezocht met de HES, de HVU, de Hanze Hogeschool en Fontys.

Van de WO opleidingen heeft het ISO een keuze gemaakt voor een alfa - Nederlands, een bèta – Natuurkunde - en een gamma – Rechten. Daarna zijn verschillende universiteiten benaderd die deze studies aanbieden. Voor Rechten zijn de Universiteit Maastricht, de Rijksuniversiteit Leiden, de Universiteit van Amsterdam, de katholieke Universiteit Brabant en de Universiteit Utrecht benaderd. Voor de opleiding Natuurkunde is contact gezocht met de Technische Universiteit Delft, de Universiteit Utrecht, de Rijksuniversiteit Leiden en de Rijksuniversiteit Groningen. Voor het onderzoek bij de opleiding Nederlands zijn de Rijksuniversiteit Groningen, de Rijksuniversiteit Leiden en de Universiteit Utrecht benaderd.

In Bijlage B en C is het enquêteformulier, voor HBO en respectievelijk WO opgenomen.

5.3 Aandachtspunten

Een aantal cruciale onderwerpen is na de inwerkingtreding van de wet Bachelor/Master ter invulling aan de instellingen overgelaten. De instellingen achten een onmiddellijke start van het nieuwe onderwijsstelsel gewenst. Het ISO vraagt zich af of de instellingen in de tussentijd aandacht hebben besteed aan de invulling van deze onderwerpen en de uitwerking hiervan in het onderwijssysteem.

De onderwerpen, waarvan het ISO vindt dat deze vormgegeven moeten zijn, zijn achtereenvolgens de overgangsregelingen, de in- en doorstroom-eisen, het curriculum en de voorlichting.

Overgangsregelingen

Studenten hebben de cursusduur + 1 jaar de tijd hun opleiding in het oude programma af te ronden. Veel studenten zijn echter een jaar actief, gaan tussentijds naar het buitenland of lopen om andere redenen meer dan een jaar studievertraging op. Bovendien is het de vraag of een aankomend tweedejaars student in bijvoorbeeld het derde jaar nog een eerstejaars vak dat hij, om de een of andere reden nog niet eerder gehaald heeft, nog wel kan volgen.

Het ISO vindt het belangrijk dat vertraging tijdens de studie niet tot extra vertraging leidt door remmende overgangsregelingen.

Er zou voorlichting moeten bestaan in hoeverre een student zijn oude opleiding kan afronden.

En als een tweede of derdejaars student zelf de beslissing neemt dat hij overstapt, zouden er regelingen voor vrijstellingen moeten zijn. Ook hierbij is het de vraag of hier voorlichting over bestaat.

In en doorstroom regelingen

Bachelor/Master zou tot meer mobiliteit en flexibiliteit moeten leiden. Veel studenten van andere instellingen (WO en HBO) zullen dan ook in willen stromen in een Bachelor of Master. Vraag is hoe het met de overgangsregelingen is gesteld.

Het propedeutisch examen zal in veel gevallen vervallen. In het oude programma was het zo dat studenten die een HBO propedeuse hebben behaald, kunnen beginnen aan de Bachelor van een WO. Hoe zal dit vorm krijgen in BAMA?

En ook de studeerbaarheid van het programma is belangrijk. De minister heeft de mogelijkheid willen openen dat studenten die een Bachelor nog niet af hebben gerond toch aan een doorstroom-Master kunnen beginnen. Het ISO vindt het belangrijk dat de instellingen deze mogelijkheid in hun programma opnemen.

Curriculum

Bachelor/Master zou meer breedte in een opleiding aanbrengen. Vraag is dan ook of dit naar voren komt in de curricula en de nieuwe opleidingen.

Het eerste jaar van de Bachelor zal dit jaar van start gaan. Het is belangrijk dat studenten weten wat hun te wachten staat. Zowel de Bachelor als de Master zou vorm gegeven moeten zijn.

Bachelor/Master zou een moment zijn om het programma kritisch te herzien. BAMA zou niet slechts een naamsverandering moeten zijn. Vraag is dan ook of opleidingen

veel veranderd hebben aan de bestaande curricula en welke aspecten er veranderd zijn.

Voorlichting

Meerdere malen is naar voren gekomen dat de student op de hoogte moet zijn wat hem te wachten staat en wat er verandert met zijn opleiding. Ook de consequenties van instroom of doorstroom moeten bekend zijn.

Hoofdstuk 6: Resultaten HBO

6.1 Overgangsregelingen

PABO

Op de PABO zijn overgangsregelingen niet aan de orde. De PABO opleidingen geven te kennen de landelijke richtlijnen te volgen die door het landelijk platform worden vastgesteld. Wat deze richtlijnen precies inhouden en welke veranderingen deze met zich mee hebben gebracht is onduidelijk. De meeste opleidingen zijn ervan overtuigd dat de PABO voor een dermate specifiek beroep opleidt dat de gevolgen van een nieuw onderwijsstelsel niet van toepassing zijn.

MER

“Wie een opleiding MER volgt kan gerust zijn”, volgens een van de afdelingshoofden van de geënuquëeerde opleidingen. Bijna elk curriculum MER is vier jaar geleden flink onder handen genomen en wordt slechts bijgesteld. Volgens een van de opleidingsdirecteuren heeft men eigenlijk allang een Bachelor en verandert alleen de titel aan het eind van de rit.

Informatica

De trend van jaarlijkse veranderingen in het curriculum zet zich voort bij de Informatica opleidingen. De invloed van de invoering van Bachelor/Master op het curriculum is niet groot.

Algemeen

Ongeacht de opleiding zal er weinig veranderen bij HBO opleidingen. Er is geen sprake van een nieuw en oud stelsel. Afbouw van de huidige opleiding en consequenties voor studenten met studievertraging zullen naar verwachting van de opleidingen dus ook geen problemen geven.

6.2 In- en doorstroom

PABO

Doorstroommogelijkheden van Bachelor naar Master zijn nog niet geheel duidelijk. De HAN wil een eigen Master gaan aanbieden en is in gesprek met Katholieke Universiteit Nijmegen. Andere Hogescholen ‘zijn in gesprek’, maar kunnen nog niet aangeven welke richting deze gesprekken op gaan. De propedeutische fase blijft bestaan.

MER

De MER van de Hanze Hogeschool heeft de doorstroommogelijkheden volledig in kaart, de benodigde vakken en begeleiding zijn al bekend. De andere MER-

opleidingen zijn allen in gesprek met universiteiten, maar er is weinig concrete informatie over beschikbaar. De propedeutische fase blijft bestaan.

Informatica

De Informatica opleidingen zijn in het geheel nog niet bezig geweest met doorstroommogelijkheden. Studenten zullen zelf het initiatief moeten nemen. De intentie om met universiteiten te spreken is wel aanwezig, maar nog niet opgepakt. De propedeutische fase blijft bestaan.

Algemeen

Doorstroommogelijkheden bevinden zich nog in de verkenningsfase. De gemaakte opmerking “Dat hoeft pas over 3 tot 4 jaar duidelijk te zijn”, beschrijft de manier waarop de opleidingen over doorstroommogelijkheden denken.

6.3 Curriculum

PABO

De HAN heeft het curriculum voor een nieuwe opleiding bijna in kaart. De andere PABO opleidingen zijn hier niet direct mee bezig.

MER

Eén MER opleiding heeft slechts de eerste twee jaar in kaart. De andere geïnterviewden hebben het hele curriculum in kaart. Er is bij alle opleidingen aandacht voor vernieuwing. Dit is echter niet naar aanleiding van de invoering van Bachelor/Master, maar een jaarlijks herhalend proces sinds de opleidingen vier jaar geleden het gehele curriculum hebben herzien.

Informatica

Een informatica opleiding gaat onveranderd door, het gehele curriculum is daar bekend. De andere informatica opleiding heeft het gehele curriculum in kaart, maar dit is wel flink bijgeschaafd. Er zijn nieuwe vakken bijgekomen om aan de landelijke standaard van Informatica opleidingen te voldoen.

Algemeen

Er is nauwelijks sprake van nieuwe opleidingen of aanpassingen in het curriculum als gevolg van de Bachelor/Master invoering. De opleidingen hanteren al sinds enkele jaren een systeem waarbij jaarlijkse evaluaties plaatsvinden en wijzigingen in het curriculum aangebracht worden. De Bachelor/Master invoering wordt dan ook niet gezien als een grote operatie. De beoogde internationale afstemming is niet echt opgepakt, maar de opleidingen gaan op de oude manier door.

6.4 Voorlichting

PABO

De wijze van voorlichting over Bachelor/Master bij PABO opleidingen verschilt sterk van elkaar. De helft heeft de informatie opgenomen in brochures, de anderen hebben dit achterwege gelaten omdat het geen grote rol speelt op de opleiding.

MER

MER opleidingen besteden weinig aandacht aan voorlichting over Bachelor/Master. Twee opleidingen hebben enige informatie op het lokale netwerk (intranet) staan, dit is vooral gericht op de huidige studenten.

Informatica

Beide Informatica opleidingen halen de folder van IB-Groep aan. Vanuit de opleidingen wordt verder geen informatie verstrekt.

Algemeen

Informatieverstrekking over de gevolgen van Bachelor/Master wordt over het algemeen niet grootscheeps aangepakt. Een reden is de onduidelijkheid die er nog bestaat. Pas als er meer bekend is over de doorstroommogelijkheden zullen de opleidingen hier informatie over verstrekken.

6.5 Conclusies HBO

Het beeld wat er door dit onderzoek over het HBO is ontstaan is niet positief te noemen. Het lijkt wel alsof het HBO de veranderingen die Bachelor/Master te weeg brengen heeft onderschat. Zowel de overgangsregelingen, als in- en doorstroomregelingen, als voorlichting zijn onderbelichte onderwerpen.

Hoofdstuk 7: Resultaten WO

7.1 Overgangsregelingen

Rechten

Bij de meerderheid van de universiteiten is het mogelijk om van het oude naar het nieuwe onderwijsstelsel over te stappen. Een van de vijf onderzochte universiteiten geeft te kennen dat het niet mogelijk zal zijn over te stappen en een andere universiteit geeft aan dat de overstapmogelijkheid per geval bekeken zal worden.

Op veel universiteiten is het nog wel tot 1 september 2007 mogelijk om het doctoraaldiploma te halen. Sommige vakken kunnen wel verdwijnen, maar dan wordt er aan de studenten een vervangend vak aangeboden.

Natuurkunde

Bij alle opleidingen Natuurkunde is het mogelijk om over te stappen van het oude naar het nieuwe systeem. Het wordt niet aangeraden, maar het kan wel. De opleidingen in afbouw kunnen in ieder geval nog tot 1 september 2007 gevolgd worden. Vakken die gaan veranderen, maar die nu nog wel gegeven worden, kunnen na opheffing nog een jaar getentamineerd worden. Voor studenten die meer dan twee jaar studievertraging hebben opgelopen is het volgens de universiteiten geen probleem om de studie in de oude vorm af te maken en zal er per individu gekeken worden hoe het probleem opgelost wordt.

Nederlands

Voor de studenten die al een jaar Nederlands hebben gestudeerd is het mogelijk om over te stappen van het oude naar het nieuwe systeem. Op twee van de drie onderzochte universiteiten wordt dit zelfs gestimuleerd, om de problemen met studievertraging zo klein mogelijk te houden. Het doctoraaldiploma kan in ieder geval tot 1 september 2010 behaald worden. Als iemand een studievertraging heeft opgelopen, dan worden voor verdwenen vakken andere vakken aangeboden. De universiteiten geven hierbij aan dat het belangrijk is dat de student geen studievertraging oploopt, daarom wil men in overleg met de student bekijken hoe de studie aangepakt gaat worden.

Algemeen

In het algemeen is het mogelijk om van het oude naar het nieuwe systeem over te stappen. Op sommige universiteiten wordt het gestimuleerd om over te stappen. Het

doctoraal kan vaak nog behaald worden tot 2010, maar op enkele instellingen ligt deze datum eerder. Dat deze datum zo ver ligt sluit niet uit dat een student studievertraging op kan lopen. De universiteiten geven allemaal aan dat vakken kunnen verdwijnen en dat er dan nieuwe vakken worden ingevoerd. Als de student een vak gevolgd heeft, maar niet de kans heeft gehad om een tentamen van dat vak te maken heeft de student het vak dus gemist. Als het vak dan het jaar daarna niet meer wordt aangeboden dan moet de student dus een nieuw vak gaan volgen. Als het vak wel weer aangeboden zou worden, dan zou de student alleen het tentamen maar hoeven af te leggen, aangezien hij de colleges al heeft gevolgd. Hieruit blijkt dus dat een student studievertraging kan oplopen, omdat hij dan een heel nieuw vak moet volgen.

Veel universiteiten onderkennen de moeilijkheid wat te doen met studenten die studievertraging hebben opgelopen, omdat dit beter per individu bekeken kan worden. Dit is natuurlijk een positieve instelling die ten goede komt van de student.

7.2 In- en doorstroom

Rechten

Bij de opleiding Rechten is de doorstroom van studenten die aan hun doorstroom-Master willen beginnen een heikel punt. Veel van de universiteiten weten nog niet of het mogelijk zal worden om aan de doorstroom-Master te beginnen wanneer een student zijn voorbereidende Bachelor nog niet heeft behaald. De universiteit Utrecht heeft hier wel al een besluit over genomen. Zij vindt dat deze studenten nog niet kunnen beginnen aan de doorstroom-Master.

Het is ook nog niet duidelijk hoe men om moet gaan met HBO Bachelors. Er zijn nog niet echt programma's ontwikkeld om deze studenten in te laten stromen. Ook de inhoudelijke eisen voor deze studenten zijn nog niet bekend.

Voor de WO Bachelors die willen instromen in een niet verwante Master is het al iets duidelijker. Zij zullen getest worden op competenties. Het is nog niet geheel duidelijk welke eisen er gesteld zullen worden, maar in ieder geval zullen de gemiste vakken ingehaald moeten worden. Het wordt dus wel mogelijk om met een niet verwant Bachelordiploma in te stromen in een Master. Alleen de Universiteit van Amsterdam heeft te kennen gegeven dat het niet mogelijk wordt om in te stromen in een niet-verwante Master.

Natuurkunde

Bij de vier Natuurkunde opleidingen die ondervraagd zijn, zijn er twee die het wel mogelijk maken voor een student om aan de doorstroom-Master te beginnen zonder de Bachelorfase afgerond te hebben. Er zaten dan wel enkele eisen aan vast, bijvoorbeeld dat het Bachelor-eindproject wel al goed afgerond is. Bij de andere twee opleidingen zal het niet mogelijk zijn om alvast aan de doorstroom-Master te beginnen.

De voorzieningen voor de HBO bachelors zijn al grotendeels rond. De opleidingen in de meeste steden zullen schakelklassen inzetten om de HBO student de missende achtergrond te geven. Alleen de Universiteit Utrecht geeft aan dat het niet mogelijk wordt voor een HBO Bachelor om in te stromen in een WO Master.

Voor de WO Bachelors die van een niet verwante studie komen is het niet altijd mogelijk om te beginnen met een Natuurkunde Master. De studie die de student gedaan heeft, moet wel veel overeenkomsten hebben. Als dit zo is, dan zijn er bij de verschillende universiteiten verschillende mogelijkheden. Bij twee van de ondervraagde universiteiten kan de Bachelor in een keer door stromen naar de desbetreffende Master. Bij een van de universiteiten is het nog niet duidelijk hoe de

doorstroom plaats gaat vinden. Bij de laatste ondervraagde universiteit komt er een schakelklas om de student nog bij te spijkeren waar nodig.

Nederlands

Wat de opleidingen Nederlands aan de universiteiten met de in- en doorstroom van Bachelors willen is nog niet geheel bekend. Een van de drie opleidingen gaf aan dat een Bachelor die zijn studie nog niet geheel heeft afgerond wel kan beginnen met de doorstroom-Master. Bij de twee andere universiteiten was hier nog geen beslissing over genomen.

Voor HBO Bachelors zijn de instroomeisen wel iets duidelijker. Vast staat dat er naar competenties gekeken zal worden en dat een academisch denkniveau nodig is. Door middel van bijvoorbeeld schakelklassen willen de universiteiten dit realiseren.

Voor WO Bachelors die van een niet verwante opleiding komen is het niet overal mogelijk om in te stromen. Het is nog niet geheel bekend hoe deze studenten geholpen kunnen worden. Bij de Rijksuniversiteit Groningen wordt het niet mogelijk om in te stromen in een niet verwante Master, maar kan de student wel vrijstellingen krijgen voor bepaalde Bachelor vakken. De student zal echter wel een Bachelor letteren moeten halen. Bij de andere universiteiten is het nog onduidelijk hoe deze studenten kunnen instromen. De eerste gedachte gaat uit naar schakelklassen, maar er is nog veel onduidelijkheid.

Algemeen

Bij zeven van de twaalf ondervraagde opleidingen is het nog niet bekend of het mogelijk wordt om te beginnen met de Master als het Bachelordiploma nog niet behaald is. Op de opleidingen die wel aangeven dat het mogelijk moet worden zijn de criteria waaraan een student dan zou moeten voldoen niet bekend.

Bij acht van de twaalf opleidingen is het nog niet duidelijk hoe een HBO Bachelor in kan stromen in de WO Master. Ook hier geldt weer dat de inhoudelijke eisen die aan de student gesteld zullen worden nog niet bekend zijn. Vaak wordt er als mogelijkheid de schakelklas genoemd. Hiervoor kan een student echter geen studiefinanciering ontvangen.

Voor WO Bachelors die van niet-verwante opleidingen komen is het bij vijf opleidingen nog onduidelijk hoe de doorstroommogelijkheden zijn en wat de criteria zullen worden. Bij twee opleidingen is het geheel niet mogelijk om in te stromen in een niet verwante Master nadat de Bachelor behaald is.

Dat er nog zoveel onduidelijkheid bestaat over de in- en doorstroom van studenten is natuurlijk niet positief voor de student. Op deze manier weet de student niet wat er van hem verwacht wordt en waar hij zich op moet richten.

7.3 Curriculum

Rechten

Bij vier van de vijf steden uit het onderzoek is het hele curriculum van de Bachelor al bekend en die van de Master nog niet. Bij één opleiding Rechten waren beide curricula, die van de Bachelor en van de Master nog niet geheel bekend. Er is voor het nieuwe stelsel wel aandacht besteed aan vernieuwing van het onderwijs programma.

Natuurkunde

Over het algemeen zijn de curricula van de Bachelors en de Masters al helemaal bekend, alleen zijn de nieuwe Masters nog niet allemaal goedgekeurd en in het CROHO opgenomen. Verder verandert er niet zo heel erg veel in de inhoud van de opleidingen ondanks het Bachelor/Master stelsel. Want zoals iedere natuurkundige kan bevestigen, natuurkundige wetten blijven natuurkundige wetten.

Nederlands

Over de curricula van de Masters is meer onduidelijkheid dan over de curricula van de Bachelors. Alleen in Utrecht is het curriculum van de Bachelor opleiding nog niet helemaal bekend. Bij de twee andere steden wel. In Groningen zijn de curricula van Masters ook al bekend, bij de andere twee ondervraagde opleidingen echter niet. Er wordt sinds de invoering van het nieuwe stelsel aandacht besteed aan het vernieuwen van de programma's van de eerste drie jaar van de opleidingen.

Algemeen

Voor de Bachelor opleidingen is het bij de meeste opleidingen die we ondervraagd hebben wel duidelijk hoe het Bachelor programma eruit gaat zien. Tien van de twaalf opleidingen gaven aan dat het hele programma voor de drie jaar al duidelijk is. Bij de Masters ligt het anders. Negen van de twaalf opleidingen geven aan dat het Masterprogramma nog niet vaststaat en dat het curriculum dus nog niet volledig bekend is. Dit is in strijd met de opvatting dat een student aan het begin van zijn studie precies de mogelijkheden moet kennen die hij in de loop van zijn studie kan krijgen. De student moet van tevoren weten welke vakken hij kan volgen en welke Masters daar op aan zullen sluiten. Dit is ook weer in het belang van de door- en instroommogelijkheden. Als de student niet weet welke vakken hij moet volgen om daarna een bepaalde Master te gaan volgen, dan kan hij nooit aan de criteria voldoen van die Master.

7.4 Voorlichting

De voorlichting is bij de verschillende opleidingen op dezelfde manier gedaan. Voor de studerende van dit moment zijn er informatiebijeenkomsten georganiseerd. Ook hebben zij een brief of e-mail ontvangen waar wat informatie over Bachelor/Master in stond.

De aankomende studenten zijn voorgelicht op voorlichtingsdagen en via folders van de opleiding en de IB-groep.

7.5 Conclusie WO

Bij het bekijken van de resultaten valt de onduidelijkheid op. Vooral bij de in- en doorstroom van studenten en de curricula van de opleidingen bestaan nog veel onduidelijkheden. Dit kan problemen opleveren voor het slagen van de implementatie van Bachelor/Master in Nederland.

Hoofdstuk 8: Conclusies

Overgangsregelingen zijn bedoeld om voor studenten, die om een of andere reden over willen stappen naar de Bachelor/Master structuur, hiervoor een soepele mogelijkheid te verschaffen.

Op het HBO wordt hier nauwelijks over nagedacht, want zoals men daar te kennen geeft, verandert er eigenlijk niets. Dit is toch verbazingwekkend te noemen, omdat Bachelor/Master een geheel nieuw onderwijssysteem betekent, wat voor meer flexibiliteit zou moeten zorgen.

Op het WO is hier wel beter over nagedacht. Bij bijna alle opleidingen is het mogelijk om over te stappen naar de nieuwe structuur. Er is wel grote verdeeldheid in de uiterlijke datum tot wanneer men het oude programma in afbouw kan volgen. De vakken verdwijnen echter vaak al na een of twee jaar. Er bestaat daarna vaak nog wel mogelijkheid om tentamen in het verdwenen vak te doen. Ook hierover bestaat er wel grote verdeeldheid tussen de studies.

Als overgangsregeling ziet men vaak de mogelijkheid tot vervangende vakken te volgen. Dit wil echter niet zeggen dat de student er geen studievertraging door zal oplopen. Studenten die het tentamen voor een vak dat na deze tentamenmogelijkheid is afgeschafte niet hebben gehaald, moeten vervolgens een geheel nieuw vak gaan volgen en het is nog de vraag of dit goed past in zijn programma.

De grote verdeeldheid kan onduidelijkheid opleveren voor de student. Positief is wel dat de universiteiten bereid zijn om per individu oplossingen te zoeken en maatwerk te bieden. De hogescholen zijn niet bezig met het vormgeven van in- en doorstromingsregelingen.

Ook de hogescholen hebben voornemens een Master-programma voor het HBO aan te bieden. Men is meer hier mee bezig, dan te bezien hoe een HBO bachelor eventueel in kan stromen in een WO Master. Hier wordt geen aandacht aan besteed.

Aan universiteiten is de eis gesteld dat zij minstens een doorstroom-Master hebben, die aansluit op een Bachelor aan dezelfde universiteit. De doorstroomeisen verschillen per universiteit. De doorstromingsmogelijkheid blijkt een heikel punt. Veel universiteiten weten nog niet of studenten aan de doorstroom-Master mogen beginnen, als zij de Bachelor nog niet hebben afgerond. Een aantal opleidingen schept deze mogelijkheid niet. Een aantal opleidingen, maakt het wel mogelijk om voortijdig aan de Master te beginnen, maar stellen daar inhoudelijke eisen aan.

De instroomeisen voor HBO Bachelors zijn nog niet altijd rond. Een aantal opleidingen heeft al wel schakelklassen gecreëerd. Het nadeel hiervan is dat een student in een dergelijke klas geen studiefinanciering ontvangt. Er is zelfs een opleiding die te kennen geeft dat het onmogelijk zal zijn voor een HBO Bachelor om in te stromen.

Het is niet bij alle opleidingen mogelijk om na een Bachelor in te stromen in een Master welke niet de doorstroom-Master is. Bij enkele opleidingen is dit wel mogelijk, maar de instroomeisen zijn dan nog redelijk onbekend. Genoemd wordt ook hier de schakelklas.

De curricula van de HBO opleidingen zijn over het algemeen al wel bekend, omdat er niets verandert.

De curricula van de WO zijn nog niet altijd geheel bekend. Vooral de Masters zijn nog niet vormgegeven. Dit is vreemd te noemen, omdat Bachelor/Master vaak wel gepresenteerd wordt als een algehele opleiding.

Op het HBO bestaat er nauwelijks voorlichting over de gevolgen van Bachelor/Master. De voorlichting op het WO is redelijk uitgebreid te noemen. Huidige studenten zijn voorgelicht door een brief of e-mail. Tevens zijn er voor hen in veel gevallen informatiebijeenkomsten georganiseerd.

De voorlichting naar eerstejaarsstudenten is vooral op voorlichtingsdagen tot stand gekomen. Echter niet alle studenten hebben voorlichtingsdagen bezocht, zodat bepaalde studenten van deze informatie verstoten zijn.

Hoofdstuk 9: Aanbevelingen

- Het HBO dient zich meer bewust te zijn van de relevantie van het Bachelor/Master systeem. Bachelor/Master is niet bedoeld als een enkele naamsverandering. Helaas wordt het zo wel op het HBO opgevat. Zo dient er meer aandacht te worden besteed aan de curriculaherziening en daarbij aan de overgangsregelingen.
- Het WO dient tevens alle energie te richten op de algehele uitvoering van het Bachelor/Master systeem. De curricula dienen zo spoedig mogelijk vormgegeven te worden.
- De overgangsregelingen dienen geen belemmerende factor voor studenten te vormen en studievertraging op te leveren.
- Bachelor/Master zou voor meer flexibiliteit in het onderwijs moeten zorgen. Dit gaat samen met soepele in- en doorstroomeisen. Hogescholen dienen meer afspraken aan te gaan met universiteiten hoe een HBO bachelor door kan stromen naar een WO Master.
- Hoewel er in het curriculum van het WO niet altijd veel veranderd is, wordt er nu wel de eis aan studenten gesteld om de Bachelor geheel afgerond te hebben om aan de Master te beginnen.
  - Er moet beter nagedacht worden over soepele doorstroomeisen.
  - Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn, dat de bachelor vele herkansingsmogelijkheden kent en de Master een flexibele inschrijfmogelijkheid over het gehele jaar. Zo wordt voorkomen dat een student die een paar vakken mist, die aan het eind van het jaar worden getentamineerd, hier een heel jaar op moet wachten, voordat hij kan instromen in een Master.
- Ook dient er gekeken te worden naar de individuele student. Het is niet de bedoeling dat een student die om de een of andere reden studievertraging heeft opgelopen extra studievertraging oploopt door slechte doorstroomregelingen.
- Ook moeten er meer mogelijkheden zijn voor studenten om in te stromen in een Master die niet de doorstroom-Master is.

Schakelklassen zijn een goede manier om in te stromen in een Master. Dit programma dient wel in tijdsopad goed aan te sluiten aan de Master. De master dient bijvoorbeeld flexibele inschrijfmogelijkheden te kennen.

- De voorlichting naar de aankomende student is niet volledig te noemen. Naast de voorlichtingsdagen dient er voorlichting per brief aan de student verschaft te worden.

DEEL III: CONCLUSIES EN OPDRACHTEN

Hoofdstuk 10: Conclusie

De snelheid waarmee men Bachelor/Master wil invoeren is de oorzaak van de vele onduidelijkheden over in- en doorstroommogelijkheden en de inhoud van curricula.

De voorlichting naar de grootste groep studenten die vanaf september te maken zullen krijgen met Bachelor/Master, namelijk de eerstejaarsstudent, is onvoldoende verlopen.

Een bijzonder groot deel van de HBO studenten is in het geheel niet voorgelicht over Bachelor/Master.

De voorlichting in het WO is geconcentreerd geweest op de voorlichtingsdagen. Voorlichtingsdagen worden echter niet door alle studenten bezocht en mogen daarom nooit het enige voorlichtingsmiddel zijn.

Websites hebben geen rol gespeeld in de voorlichting.

Ook bij de hogescholen en universiteiten ziet men nog te weinig het belang in van een volledige implementatie van het Bachelor/Master systeem.

De curricula op het HBO zijn niet inhoudelijk veranderd. Overgangsregelingen kent men hier niet. Verandering van de curricula heeft op het WO wel plaatsgevonden. De inhoud van de Masters is echter vaak nog onbekend. Er bestaan overgangsregelingen voor studenten die willen overstappen. Studenten kunnen echter ook met het nieuwe programma te maken krijgen, doordat er vakken en bijbehorende tentamens verdwijnen.

Over in- en doorstroomregelingen is op het HBO niet nagedacht.

Op het WO heerst er onduidelijkheid over het toelaten van WO bachelors van niet-verwante opleidingen. Ook zijn de meningen verdeeld betreffende het mogen beginnen aan de WO doorstroom-Master, als de voorbereidende WO bachelor nog niet is afgerond. De instroomeisen voor een HBO Bachelor voor een WO master zijn vaak onbekend, of komen neer op een schakelklas waar men geen studiefinanciering voor kan ontvangen.

Hoofdstuk 11: Opdrachten

Het onderzoek onder de eerstejaarsstudenten over de bekendheid met Bachelor/Master en het onderzoek bij de instellingen over de implementatie van Bachelor/Master hebben geleid tot een aantal aanbevelingen. Het ISO wil het initiatief nemen aan de hand van deze aanbevelingen concrete opdrachten te geven aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, aan de hogescholen, aan de universiteiten en aan de student.

Opdrachten aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en wetenschappen

- Veel instellingen zijn, hoewel ze nu al wel starten met de implementatie van Bachelor/Master nog niet BAMA klaar te noemen, omdat er grote onduidelijkheid bestaat over curricula en in- en doorstroomeisen. Het ministerie dient de verantwoordelijkheid op zich te nemen, om de voortgang te monitoren.
- Het ministerie dient de studiefinanciering zodanig in te richten, dat ook studenten in een schakelklas hier gebruik van kunnen maken.
- Het ministerie dient te beseffen dat zorgvuldigheid prevaleert boven snelheid.

Opdrachten aan de hogescholen

- Hogescholen moeten het curriculum van de Bachelor zodanig inrichten dat het voor studenten mogelijk wordt gemakkelijk een tijd in het buitenland te studeren of na de Bachelor in te stromen in een WO master.
- Hogescholen moeten met universiteiten in overleg treden, om doorstroommogelijkheden voor HBO bachelors naar WO masters te creëren.
- Hogescholen moeten zowel aankomende studenten als huidige studenten op een grondige wijze voorlichten over de betekenis van Bachelor/Master

Opdrachten aan universiteiten

- Universiteiten dienen de curricula van zowel de Bachelors als de Masters zo spoedig mogelijk volledig vorm te geven.
- Universiteiten dienen soepele overgangsregelingen voor studenten te creëren, zodat studenten ervoor kunnen kiezen om over te stappen naar Bachelor/Master en zodat studenten die er ongewild mee te maken krijgen geen extra studievertraging hierdoor oplopen.
- Universiteiten dienen ervoor te waken dat studenten geen extra studievertraging oplopen, doordat zij nog niet aan de master kunnen beginnen, omdat zij op een aantal vakken na de bachelor nog niet afgerond hebben.
Het ISO ziet hiervoor twee mogelijkheden:
  - Mogelijkheid creëren voor deze studenten om toch al aan de master te beginnen.
  - Meerdere herkansingsmogelijkheden voor tentamens van de bachelor door het jaar heen en flexibele inschrijfmogelijkheden voor de master.
- Universiteiten dienen ervoor te zorgen dat Bachelor/Master tot meer keuzevrijheid voor de student leidt. Zo moeten er meer mogelijkheden gecreëerd worden voor bachelors in te stromen in een Master, welke niet de doorstroom Master is.
- Universiteiten dienen naast de voorlichting op de voorlichtingsdagen ook via andere informatiekanalen, zoals een mailing, de studenten in te lichten over Bachelor/Master.

Opdrachten aan de studenten

Studenten dienen zichzelf goed te informeren over de overgangseisen, doorstroomeisen en instroomeisen.

DEEL IV: BIJLAGEN

Bijlage A: Vragen aan eerstejaarsstudenten

Beste student,

Je studententijd is net begonnen. De introductieperiode betekent veel gezelligheid en veel nieuwe mensen en indrukken. Na deze periode zal in september je opleiding van start gaan. Dit betekent ook het begin van een nieuw onderwijsstelsel.

Het ISO (Interstedelijk Studenten Overleg) is een landelijke studentenorganisatie die de belangen van heel studerend Nederland vertegenwoordigt. Wij zijn dan ook benieuwd of jij op de hoogte bent van de veranderingen die in september van start gaan. We hopen dat je, ondanks alle drukte en gezelligheid van deze introductiedagen, toch even de tijd wil nemen deze enquête voor ons in te vullen. De resultaten zullen meegenomen worden in het overleg dat wij hebben met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en met de universiteiten en hogescholen.

1. *Aan welke instelling ga je aankomend jaar studeren?*

- Hogeschool
- Universiteit

2. *Ben je bekend met het begrip Bachelor/Maaster?*

- ja
- nee
- beetje

3. *Wat is volgens jou de reden van de invoering van Bachelor/Master?*

- weet ik niet
- daar ben ik van op de hoogte, namelijk: .....

4. *Wat zijn volgens jou de gevolgen van Bachelor/Master?*

- .....

5. *Hoe ben je voorgelicht over Bachelor/Master?*

- Niet
- Anders: .....

Bedankt voor het invullen en veel plezier de komende jaren als student!

Het Interstedelijk Studenten Overleg

Bijlage B: Vragen aan HBO-instellingen

Naam instelling:.....

Naam opleiding:.....

A. Overgangsregelingen

1. Kunnen studenten van het oude naar het nieuwe stelsel overstappen?

- Ja** (ga naar vraag 1b)
- Nee** (ga naar vraag 2a)
- Anders:**.....

2a. Hoe lang kunnen studenten de opleiding in afbouw blijven volgen?

.... jaar

2b. Wat zijn de consequenties voor studenten die meer dan twee jaar studievertraging oplopen?

.....
 .....

B. In- en doorstroom

3a. Op welke wijze kunnen HBO-Bachelors instromen in de WO-Masters?

- Wordt aan student zelf overgelaten
- Afspraken met Universiteiten
- Studenten die het willen kunnen een ingedaald programma volgen waardoor ze direct aan het WO-Master kunnen beginnen (ga naar vraag 3b)
- Anders:.....

3b. Welke inhoudelijke eisen worden gesteld voor toelating?

.....
 .....

4. Blijft de propedeutische fase bestaan?

- Ja
- Nee

C. Curriculum

5. Is van eventuele nieuwe opleidingen het volledige curriculum bekend?

- Ja**
- Nee**
- N.v.t.**
- Anders:**.....

6. Is er aandacht besteed aan het vernieuwen van het curriculum?

.....
.....
.....

D. Voorlichting

7. Hoe zijn studenten die nu al studeren voorgelicht over Bachelor-Master?

- Niet
- Wel:.....

8. Hoe zijn nieuwe eerstejaars studenten ingelicht over de betekenis en inhoud van Bachelor/Master?

- Niet
- Wel:.....

9. Hoe zijn de studenten ingelicht over de overgangsregelingen?

- Niet
- Wel:.....

10. Hoe zijn de studenten ingelicht over de in en doorstroomregelingen?

- Niet
- Wel:.....

Bijlage C: Vragen aan WO-instellingen

Naam instelling:.....

Naam opleiding:.....

A. Overgangsregelingen

1a. Kunnen studenten van het oude naar het nieuwe stelsel overstappen?

- Ja** (ga naar vraag 1b)
- Nee** (ga naar vraag 2a)
- Anders:**.....

1b. Kan de student op basis van vrijstellingen zijn Bachelordiploma krijgen, m.a.w. met terugwerkende kracht een Bachelordiploma krijgen?

- Ja** (ga naar vraag 2a)
- Nee** (ga naar vraag 2a)
- Anders:**.....

2a. Hoe lang kunnen studenten de opleiding in afbouw blijven volgen?

.... jaar

2b. Wat zijn de consequenties voor studenten die meer dan twee jaar studievertraging oplopen?

.....
.....
.....

B. In- en doorstroom

3a. Kunnen studenten beginnen aan hun doorstroom-Master als ze hun bachelor nog niet hebben afgerond?

- Ja** (ga naar vraag 3b)
- Nee** (ga naar vraag 3c)
- Anders:**.....

3b. Wat zijn hiervoor de criteria?

.....
.....
.....(ga naar vraag 4a)

3c. Waarom niet?

.....
.....
.....

4a. Op welke wijze kunnen HBO-Bachelors instromen in de WO-Masters?

- Eerst gedeelte WO-Bachelor doen, bij het behalen hiervan toegang tot de Master *(ga naar vraag 4b)*
- Schakelklas (niet bekostigd) *(ga naar vraag 4b)*
- Direct in WO-Master *(ga naar vraag 4c)*
- Anders:.....

4b. Hoe lang duurt het in 4a genoemde traject?

.... Maanden *(ga naar vraag 4c)*

4c. Welke inhoudelijke eisen worden gesteld voor toelating?

.....
 .....
 .....

4d. Op welke wijze kunnen WO-Bachelors van een niet verwante opleiding instromen in de WO-Masters?

- Eerst gedeelte WO-Bachelor doen, bij het behalen hiervan toegang tot de Master *(ga naar vraag 4d)*
- Schakelklas (niet bekostigd) *(ga naar vraag 4d)*
- Direct in WO-Master *(ga naar vraag 4f)*
- Anders:.....

4e. Hoe lang duurt het in 4a genoemde traject?

.... Maanden *(ga naar vraag 4f)*

4f. Welke inhoudelijke eisen worden gesteld voor toelating?

.....
 .....
 .....

4g. Hoe kunnen HBO'ers met een propedeuse instromen in de WO-Bachelor.

- Net zoals vroeger
- Anders:.....

C. Curriculum

5. Is van eventuele nieuwe opleidingen het volledige curriculum bekend?

- Ja
- Nee
- N.v.t.
- Anders:.....

6. Zijn alle doorstroom-Masters al vormgegeven?

- Ja
- Nee
- Anders:.....

7. Is er aandacht besteed aan het vernieuwen van het curriculum?

.....
.....
.....

D. Voorlichting

8. Hoe zijn studenten die nu al studeren voorgelicht over Bachelor-Master?

- Niet
- Wel:.....

9. Hoe zijn nieuwe eerstejaars studenten ingelicht over de betekenis en inhoud van Bachelor/Master?

- Niet
- Wel:.....

10. Hoe zijn de studenten ingelicht over de overgangsregelingen?

- Niet
- Wel:.....

11. Hoe zijn de studenten ingelicht over de in en doorstroomregelingen?

- Niet
- Wel:.....